

עדנה גורני
עורכת מדור שירת הסביבה

גלים שחורים / אורי קיטה

April, 2021 ב 12

גיליון אביב 2021 / כרך 12(1)

שירת הסביבה

בסככה המאולתרת בחוף אני עוטף את נעליי בשקיות, עוטה כפפות, ויורד עם מתנדבים נוספים לקו המים. גושי זפת גדולים מתגלגלים עם הגלים על הקרקעית. אנחנו מנסים להרים אותם לפני שהם חוזרים לים, נקרעים לפיסות קטנות או נדבקים לסלעים. על פני המים צפים רסיסי זפת שלכדו אצות ופסולת, החול מנוקד באין-ספור גושים קטנים. אנחנו אוספים אותם לתוך שקיות, בעבודה איטית, כמעט חסרת תוחלת. הזפת רכה, תוך זמן קצר נותרת שכבה דביקה על הכפפות. לאוויר יש ריח שחור. אני בוכה בלי דמעות, מרים את הראש לאופק הכחול ונושם עמוק.

חוף שקמונה
שפופים ודוממים
מלקטים זפת

אחרי כשעתיים אני חוזר לנקודת האיסוף, מסיר את הכפפות ומשליך אותן לשקיות המזוהמות. הים מלווה אותי כל חיי, זו הפעם הראשונה שאני יוצא ממנו כבד ועצוב משנכנסתי. הוא יחלים, גם אם זה ייקח שנים, בחוכמתו האין-סופית שלא נבין אף פעם, בכוח החיים. ליד המכונת אני מנקה את הנעליים שהתלכלכו ונעזר במקל קטן, הזפת העיקשת נדבקת למקל, אני מנגב אותה בנייר, ידיי מתלכלכות. קשה להסיר אותה, היא ממאירה, לא נעלמת, רק עוברת למקום גלוי פחות.

קיר בטון בחוף
מישהו קָתב בַּזֶּפֶת
קארמה

זפת בכפות הרגליים הייתה חלק בלתי נפרד מהחוויה של כל מי ששהה בחופי ישראל, לפחות משנות ה-60 ועד שנות ה-90 של המאה הקודמת. אני עדיין זוכרת את מגעה הגס של מברשת הזיפים בכפות הרגליים מלווה בריח נפט. בשנות ה-90 נעלם מטרד הזפת כמעט לחלוטין בזכות שיתוף פעולה בין-לאומי ותקנות מקומיות שהביאו להטלת קנסות על מזהמים, שימוש בציוד למניעת דליפת נפט ויכולת טובה יותר לאתר ולמצוא את מקור הזיהום.

מחד גיסא טוב שהזפת נעלמה, או עברה "למקום גלוי פחות", אבל מאידך גיסא זה מאפשר לנו לשכוח ולהמשיך לצרוך דלקי מחצבים בכמויות הולכות וגדלות. כשבעה מיליון חביות של נפט גולמי מועברות כל יום במכליות בים התיכון. עם כמות כזאת של נפט גולמי ברור לחלוטין שזו רק שאלה של זמן עד שתתרחש תקלה, עד שיקרה אסון.

ב-17 בפברואר 2021 צלצל בחוזקה השעון שעורר אותנו משנתנו. גושי זפת הגיעו לחופי ישראל וגרמו למותם של ציפורים, דגים, צבי ים, חרדונים, סרטנים ועוד. הזפת הרעילה מזיקה גם בים הפתוח וגם בחופים החוליים והסלעיים. כמה אנשים שעסקו בניקוי ושאפו את אדי הזפת, חשו ברע והופנו לטיפול רפואי. הזפת פגעה בחופי ישראל לכל אורכם ואף בחופי שכנותינו מצפון ומדרום.

אלפי מתנדבים הגיעו לחופים לעזור בניקוי הזפת. אחד מהם הוא אורי קיטה שכתב את ההיבון גלים שחורים. הייבון הוא סוגה יפנית שבנויה מטקסט פרוזה קצר ומשירי הייבון, ומאופיינת ברגישות, באינטימיות ובדיוק. לפעמים דווקא חיסכון במילים מיטיב להביע את עוצמת הרגש אל מול אסון אקולוגי בסדר גודל כזה. התיאור מאופק; שקיות עוטפות את הנעליים וכפפות מגינות על כפות הידיים. הגלים מביאים גושי זפת, והמנקים מנסים לתפוס אותם לפני שיחזרו לים. הזפת מתפוררת ונדבקת לשקיות, לכפפות, צובעת בשחור את החול ואת הסלעים. ריחה החריף הוא ריח שחור. המבט מוסט אל האופק

הכחול, והבכי הוא ללא דמעות.

ההייקו הראשון מתאר פעולה – "שפופים ודוממים מלקטים זפת". ההלם, השתיקה, הקומה השפופה אומרים הכול, אין צורך להכביר במילים. הכאב עובר עיבוד מסוים במחשבותיו של הכותב – הים חולה, והוא מבקר אותו ומוצא נחמה בכך שהים יחלים. ליד המכוננית הוא מטיל ספק בכך – הזפת מלכלכת את הנעליים, את הידיים, "היא ממאירה, לא נעלמת באמת אף פעם, רק עוברת למקום גלוי פחות". אפילו הנחמה חלקית ומוכתמת בזפת.

בהייקו השני מופיעה הכתובת על הקיר – קארמה. המשמעות המילולית של המושג קארמה בסנסקריט היא פעולה או מעשה בעולם החיצוני. מה שאנחנו עושים משפיע על הקארמה. מה שאנחנו עושים משפיע על הסביבה, והסביבה משפיעה עלינו, כמו אדוות גלים. ההתמכרות שלנו לנפט גורמת לזיהומים ומאיצה את שינוי האקלים – החל בשאיבת הנפט, הפקתו והובלתו, דרך הזיקוק וכלה בשימוש בו ובתוצריו. כולנו אחראים.

הכתיבה האינטימית מזכירה לנו שאירוע סביבתי הוא גם אירוע חברתי ואישי מאוד. שאלות רבות עולות מהאירוע – איך זה קרה, מי גרם אותו, מה אפשר לעשות כדי למנוע זיהום עתידי, האם המשאבים המוקצים להיערכות מספקים, והאם ניתן להגיב בצורה יעילה יותר בעתיד. אך אולי השאלה החשובה ביותר עולה מהמילה קארמה – האם נשכיל ללמוד מהאירוע לקח עמוק ונפעל לרפא את הפצע ולעשות שינוי רדיקלי באורח חיינו או שנמשיך לישון ונתעלם מצלוליו התכופים והעקשניים של השעון המעורר, מהכתובות ששבות ומופיעות על הקיר?
